

“Okunurken Yazılan, Yazılırken Okunan” Kitaplar

2003

Bizler Binbir Gece Mektupları’ndaki hikayeler, mektuplar ve bunları ortaklaştıran kurgu üzerine çeşitli yorumlar yapıyoruz. Kitabın yazılış sürecini sizden dinleyebilir miyiz?

Kitaptaki öykülerin büyük bir bölümü 2001 2002 yılları içerisinde Hayalet Gemi’de yayınladığım öyküler. Hayalet Gemi biliyorsunuz, tematik bir dergiydi; her bir temaya bir biçimde değinen öykülerdi onlar. Özellikle son dönem yazdığım sevdiğim öykülerdi. Onlardan bir kitap yapmayı düşünmeye başladığımda, onları tekrar okumaya başladım. Tekrar okurken tuhaf bir şey oldu, ve sondaki anlatı, mektuplar bölümü ortaya çıktı. Kitaptaki öykülerde her zaman farklı bir hikayeden bahsediyorum, farklı kahramanları var, çeşitli olaylar oluyor, kimisi sürprizli, kimisi üzüntülü bitiyor. Ama öyküleri kitaplaştırmak için okurken sanki onların da arkasında duran, bana onları yazdırtan bir güdü, bir atmosfer varmış gibi hissetmeye başladım. Aslında bu bir parça kendi üzerine düşünmek gibi. Kendi yazdıklarım üzerine... Ama daha duygusal bir şekilde düşünmek gibi, oturup da analiz etmek değil. Kendi yazdığım şeyi niye analiz edeyim! Ama kendi yazdığım öyküleri okurken bende yansımaları oluştu. Sonra da bunların hepsini bir arada düşününce o mektuplar çıktı ve onları o şekilde bütünlendi. Sanki aralarında dergideki temaların dışında ortak bazı temalar vardı. Bunlar yazarın kendi temalarıydı galiba. O mektuplarda tekrar eden imgeler, cümle kalıpları, olaylar, duygu durumları olarak kendini gösterdi. Bütün bunlar o hikayeleri arkaplanda bağlayan, okurun görmediği, normalde görmeyeceği dip akıntılarıydı. Ben onları kendim için görünür kılarken okur için de erişilebilir kılmış oldum.

Mektupların ilkinde şöyle yazıyor: “Kendi geçmişimi hiçbir zaman yazmadım. Okuyanların hep öyle sanmalarına özen gösterdim ama... Neden böyle davrandığımı bilmiyorum. Üzerine de düşünmedim. Belki hep içimde kalmış olan bir oyuncu olma isteğinin dışavurumudur.” Sonda yazdığınız bu mektupları bir yazarın ağzından dile getiriyorsunuz. Bir yazar olarak kendi yaptıklarınız için de böyle mi düşünüyorsunuz?

Evet. Kendi geçmişimden şeyler yazmıyorum. Kendi başıma gelen olaylar değil yazdıklarım. Birebir benim hayatımdan parçalar değil, olsun da istemem zaten. Ama okur bunları okurken öyleymiş gibi düşünmesini de isterim. Kendiliğinden olan bir şey bu, tarz meselesi herhalde. Hep okuyucular gelip değişik şeyler söylüyorlar: “Aa bunlar gerçekten oldu mu? Şu kimdi? Bu kimdi?” Bunlar benim hoşuma gidiyor. Hatta birisi, “Çok renkli bir hayatınız var.” demişti. Ben de “Onların hiçbirisi gerçek değil ki.” demiştim. Sonra da düşündüm, çok renksiz bir hayatım olmalı ki, çok renkli hikayeler yazmışım ona göre. Renkli hayat öyle olur mu? Her hikayede bambaşka karakterler var, başka olaylar var. Onların benim başımdan geçmiş olması mümkün değil. Ama bazıları da geçmiş gibi duruyor. Aslında gerçek şu: O olayın gerçekten olması gerekmiyor. Mesela Trajikomiks’teki durum; bir anne-çocuk ve onlarla ilgilenen bir adam. Olmamış bir aşk hikayesi daha doğrusu aşktan çok olmamış bir aile hikayesi. Bir hastane ortamı. Hastane ortamlarında tabii ki bulunmuşumdur. Tabii ki aileler üzerine ya da kendi ailemle ilgili şeyler olmuştur, o duygu durumlarına girip çıkmışumdur. Ama hikayedeki gibi öyle bir olay olmamıştır. Önemli olan bence o kısmı. Zaten o da okuru ilgilendirmeyen bir şey. Edebiyat bir magazin ya da belgesel değil ki gerçeği anlatsın.

Okuru asıl ilgilendiren o duygu durumları olmalı. Kendisi olayı değil o duygu durumunu biliyor ki, okuduğuyla bir ilişki kuruyor...

Tabii. Hastanede bir ortam tarif ettiğiniz zaman onu yaşayan, bilen birisinin gözünde hemen canlanıyor. Ama sonuçta okuru bir biçimde kandırmak da zevkli bir şey. Sanatın bir de öyle bir tarafı vardır; eğlendirme, göz bağıcılık, bir tür illüzyon yaratma. Edebiyatı tarihten ya da incelemeyen farklı kılan şey o. Yoksa gerçekleri anlatan kitaplar da var. Onların da gerçekliği tartışılıyor ama, onları yazarlar da okuyanlar da gerçeğe karşılık geldiğini düşünüyor. Edebiyat öyle bir şey değil. Edebiyat gerçek duygu durumlarına karşılık gelen bir şey. Gerçek olaylardan çok gerçek insanlık durumlarına diyelim.

Kitabı bitirdikten sonra okuyucu kitabın ilk öykülerine geri dönme ve tekrar düşünme

İhtiyacı duyuyor. Kurguyu, hikayelerin sıralanışını, okuyucunun kendi yorumuyla yeniden üretmesini düşünerek mi oluşturdunuz?

Evet. Birincisi hikayelerin sıralamasını belli bir mantığa göre yaptım. Kendime göre eğlenceli bulduğumdan ağırlaşana doğru sıraladım. Bir yandan da ağırlaştıkça daha iç dünyaya doğru bir gidiş olduğunu düşündüm, öyle bir eksen üzerine dizdim bu sefer. Daha önceki kitaplarda öyle yapmamıştım. Bu sefer en sondaki mektuplar bölümüne bir hazırlık olsun diye öyle yaptım. Madam Anna'nın Ortaya Çıkışı ile Şato çok farklı öyküler. Neredeyse aynı kitapta da bulunamayacak kadar farklı öyküler. Ama onları o şekilde dizip sonunda o hedefe vardırıncaya amacıma ulaşmış oldum. Sanki sahnede oyunlar oynandıktan sonra, perde kalktı, oyuncular gitti, ama orada kostümler kaldı, belki yönetmen orada, belki oyuncular da orada ama artık oynamıyorlar. Öyle bir son bölüme geldik. Hepsi tekrar bir anlam kazandı diye düşünüyorum. Tabii bunların ne kadar okura geçiyor? O okura bağlı bir şey.

Bu anlamda kitabı deneysel olarak mı görüyorsunuz?

Evet. Ben zaten edebiyatın hatta tüm sanatların deneysel bir tarafı olduğunu düşünüyorum. Her yazar yazarken yeni bir şey yazdığını düşünür. Daha önceki yazılmış olan şekilde değil de kendi şekliyle yazdığını düşünür. Bu da bir araştırma meselesi, yazdıkça araştırıyorsun. Hem edebiyatın olanaklarını araştırıyorsun, hem de kendi içini, kendi ruhunu araştırıyorsun. Yazan insanla yazmayan insan arasındaki fark bence o, düşünenle düşünmeyen arasındaki fark gibi bir şey.

Kitaplarınızda "oyunlara" özel bir önem veriyorsunuz. Sizce oyunların hayatımızdaki ve edebiyattaki yeri nedir?

Oyunun çok anlamı var. Tiyatro oyunu da bir oyun. "mış" gibi yapmak, numara yapmak ya da maske takmak, bunların hepsine oyun diyoruz biz.

Ya da çocuk oyunu...

Evet çocuk oyunları da oyun. Bu Türkçemizden de kaynaklanan bir kesişim noktası. Bir açıdan baktığınızda oyun bir ilişki kurma biçimi. İnsanların ilişki kurma biçimlerinden bir tanesi. Eğlenceli bir tarafı var, tehlikeli bir tarafı var. Ebe olmakla olmamak aynı şey değil, kazanan var kaybeden var. Bütün bu çağrışımları sosyal hayat bize veriyor zaten. Sosyal hayatı böyle de görebiliriz. Ama bütün hepsi bundan ibaret demek değil tabii. Edebiyatta oyunlara gelince, edebiyatın kendisi bir yanılısama yaratmayı amaçlıyorsa –ki yaratıyor da; bütün romanlar, öyküler bir yanılısama yaratırlar. Yazarının dünya görüşü bunun tam tersi bile olsa, yani "ben hayatın gerçeklerini anlatacağım, bu şekilde okurumu bilinçlendireceğim ve başka bir dünya kurgulatacağım" diyen yazar için de bir metin yanılısama yaratan bir şeydir. Çünkü onlar harf, kelime... Ama okunduğu zaman bir anlam ifade ediyor. Herkes için farklı anlamlar ifade edebiliyor bir yere kadar. Ama edebiyat metni bir ortam oluşturuyor. O ortam bir yanılısama, bir oyun yaratıyor. Ama bir oyunun oyuncularından biri yazarsa diğeri oyuncu olabiliyor veya diğeri okurlar olabiliyor. Okurken bunu bilirsiniz; bu oyunun şu kuralını ben gördüm dersiniz ama görmeyenler için de bu başka bir şey ifade edeceğini düşünürsünüz. İroni mesela öyle bir şeydir, hem bir mesafe kazandırır gerçekliğe, bu ahlaki ve eleştirel bir mesafedir. Hem de bunu anlamayanların olacağı duygusu da insanda başka bir düşünsel boyut açar. İronik bir metni birkaç düzeyde okuyabilir okuyucular kendi durumlarına göre.

Ben daha çok edebiyattaki yerini düşünerek söyledim. Ama benim için de bir amaçtan bahsedilecekse sadece hoşça vakit geçirmek değil. Yazarda bir ruhsal derinleşme, düşünsel bir derinleşme yaratıyor. Okur için de bu böyle. Niye bizi ilgilendiriyor edebiyat metnini okumak? Hiç yapamadığımız bir şey başkasının zihnine girmektir. Edebiyatın en güzel taraflarından biri bu yanılısamayı yaratmasıdır. Metni okurken kahraman ne düşünüyorsa biz görür gibi oluyoruz bazen. Onu hissediyoruz. Hatta zamana ve hikayesine bağlı olarak o kahramanın dışındaki dünyayı da biz görebiliriz. Onun içinde bulunduğu durumu da, zihnini de görürüz. Bunlar bizim gerçek hayatta yapamadığımız şeyler. İşin oyun kısmı orada. Bu bir oyun ama böyle önemli, böyle ciddi bir oyun. Salt "mış" gibi yapmak değil. Bunları görerek gerçekliği sınıyoruz, gerçekliği daha fazla tanımaya çalışıyoruz. Gerçekte kendi zihnimiz dışında gözlemlediğimiz bir zihin yok. Başkalarının zihnini

okuyamıyoruz. Ne hissettiklerini söyledikleri ve gösterdikleri oranda bilebiliyoruz. Ama edebiyatta o kanalların içinde gittiğimizi düşünüyoruz ve şaşırıyoruz: "- Aa aynı bizim düşündüğümüz gibi düşünmüş. -Aynı benim söyleyeceğimi söylemiş. -Ben de böyle yapardım." O hisler kurmaca da olsa, yanılma da olsa bir insanlık kavramı içerisinde rahat hissetmemizi sağlıyor.

Hikayelerinizin kahramanı çoğunlukla "yalnız, hayatın sıradan akışının dışında kalmış bir adam" ya da benzer dertlere sahip bir yazar. Burada yabancılaşmaya, kendini yalnız hisseden sanatçılara bir vurgu mu var? Yoksa yalnızca kendinize en yakın bulduğunuz karakterler mi yaratıyorsunuz?

Zor bir soru. Başka bir yerinden cevaplamalıyım. Önce karakteri düşünmek gerekmiyor hikaye yazarken. Bir kurmaca metni yazarken ilk önce aklıma gelen o karakter bazen oluyor bazen olmuyor. Genellikle karakterle birlikte olayları, o hikayenin hepsini bir arada tasarlıyorum. Bir arada hayal ettiğim bir şey. Evet bu hikayelerin kahramanlarının söylediği tarzda insanlar olması bazen o benim zihnimden çıktığı için öyle. Karton karakterler ya da zorlama karakterlerle çalışmak, o hikayeyi onların üzerine giydirmeye çalışmak istemiyorum. Böyle bir zorunluluğum yok. Bu anlamda içtenliğin yok olacağını düşünüyorum. Ama bu bir sınır var anlamına gelmiyor. Yazıyla problemi olan yazıyı dert eden karakterlerin benim edebiyat üstüne söyleyeceklerimi söylemeleri, araştıracaklarımı araştırmaları açısından yararı oluyor. Onlarla birlikte daha çok şey yapabiliyorum. Bazen insanlar bir yazarın çok farklı şeyler yazmalarını bekliyorlar. Mümkün ama şart bir şey değil. Bazı yazarlar hep aynı hikayeleri anlatırlar ama biz onları okumaktan yine de zevk alırız. Söyleyecekleri nedense bitmez. Aynı hikaye gibi gelse de farklı bir şey olur. Yazarın nereye baktığı da önemli. Kimisi karakter çeşitlemeleri üzerinden hayatı anlatıyor. Kimisi ise çok farklı karakterler olmasa da farklı duyu durumları, farklı insanlık durumları üzerinden anlatıyor. Bu arada gidip geliyor insan. Ama insana aslında çekici gelen, hikayenin, ben bunu yazayım dediğim hikayenin, kahramanlarını da ortamlarını da beraber getirmesi. Kişileri çeşitlendirmek mümkün ama gerekli değildir. Bence herhangi bir insanda tüm insanlığın özeti vardır. Sanat onu bulup çıkarıp bize gösterir.

Hikayenin yazılma süresi, okuma zamanı ve hikayenin içindeki zaman birbirinden çok farklı olabiliyor. Kitabınızda "okunurken yazılan, yazılırken okunan" kitaplardan söz ediyorsunuz. Bu çok boyutlu bir başlık altında. Teknoloji de bu zamanı kısaltıcı olanaklar sunabiliyor. Sizce zamanın ve mesafenin getirdiği sınırlamalar nasıl ve ne derece zorlanabilir?

Tabii orada sözünü ettiğim şeyde, teknolojinin bize sağlayacağı yeni bir olanaktan söz etmiyorum. O kurmacanın olanakları üzerine kurulmuş bir cümle gibi duruyor. Aslında yine yaptığım o metnin içerisindeki zamanları çoğaltmak. Zamanların çokluğunu okura iletmeye çalışmak. Çünkü daha başından itibaren, edebiyat bir düşünceyi saklama ve ileme teknolojisi. İster kağıda elimizle yazalım, ister bilgisayarda, bir sayısal ortamda olsun, bir şeyi kayıt altına alıyoruz. Aldığımız şey ne? Düşünsel cümleler. Daha anlatırken yazarın yazdığı zaman dilimi var, metin buna bağlı. Ama hikayenin kendi zamanı da var. Hatta hikayenin içindeki kahramanın kafasının içindeki zaman da bizim zamanımız gibi çoklu olabiliyor. Onun kafasının içinde de bir dün var, bir bugün, bir yarın var. Bütün bunlar bir metin haline gelip okura ulaştığında aradan çok zaman geçmiş oluyor zaten. Okur bunu okurken onu kestiği, okumayı sürdürmediği zamanlar oluyor, ya da bir çırpıda okuyabilir. Okuma zamanı da işin içine giriyor. Bu başlı başına ilginç bir durum.

Teknoloji bunu ne yapıyor? Bir yazıyı çoğaltması söz konusu, e-maillerle, internetle... Temel değişmiyor, sadece hızlanmış oluyor bazı şeyler. Bir de ortamın getirdiği bir hız var. Dikkatimiz seyreliyor bu ortamda. Yani bir metne, bir yapıta verdiğimiz düşünsel çaba, ayırdığımız enerji artık daha kısıtlı. Şunu düşünmek lazım. Mesela Leonardo Da Vinci'nin kütüphanesinde yalnızca kırk tane kitabı varmış. Bizim çok kitabımız var. Sadece kitap değil, çok başka ortamlardan bilgi alıyoruz sürekli. Sinemaya gitmek de bir bilgi girişi... Televizyon izlemek de, gazete okumak da... Bilgi zihnimizin içinden akıp gidiyor. Belleğimizin ve zihnimizin bir bilgiyi işleme kapasitesi var. Akıp giden bilgilerin içinde onları işlemeye hızımız yetmediği durumlarda sadece tüketiyoruz. Tüketmek tam anlamıyla onu karşılayan kelime. Sanki bitmiş gibi oluyor. Bir sonraki var, bir sonraki... Aralarındaki ilişkiyi çoğu zaman kaçıırıyoruz.

İnternet te hızı arttıran bir faktör.

Doğru, daha çok mektup yazıyoruz mesela. Daha önce mektup yazmıyorduk. Şimdi yazarak iletişim kuruyoruz. Ama demin söylediğim şey önemli. Şimdi popüler kültür tartışılıyor. Popüler olan, çoğunluk tarafından tüketilen kalitesizdir gibi bir önyargı var. Bir biçimde doğru olabilir bu. Yüksek sanat, düşük sanat ayrımına karşılık gelir. Ama popüler kültür içerisinde her şey var. O hız insanın dikkatini yoğunlaştırmasına engel oluyor. En büyük zararı bence bu. İnsanın kendini koruması gereken şey o. Leonardo örneğini o yüzden verdim. Belki benim hayatımı değiştirecek beş kitap vardır. Belki toplam sayısı yirmidir. Belki tek bir şiir üzerine oturup yeterince düşünürsem onlarca sayfa okumaktan daha çok derinleşebilirim. Bir şeye yeterince dikkat ederseniz onun gittikçe ilginç bir hale geldiğini görebilirsiniz. Hakikaten de ben dönüp dönüp bazı kitapları tekrar okurum. Çıkan her şeye yetismeye çalışmam... Bu iyi bir sonuç vermiyor. Bir süre sonra sadece otomatik, zihnimin üzerinden geçip gidiyormuş gibi geliyor bana. Bir kitabı okumak aslında ciddi bir iş. Tabii yaşam da öyle. Bu kadar hızlı olunca, daha fazla, daha hızlı yazılıyor. Bu da seyreltiyor. Her şey seyrelmeye başlıyor. Yüzlerce kitap çıkıyor. Ama bizim ilişkimiz onlarla eskisi gibi olmuyor. İnsan ilişkileri de öyle. Yüzlerce insanla tanışıyoruz ama hızlı yaşadığı için yüzeyde kalıyoruz.

Sürekli dönüp tekrar baktığınız kitaplar neler? Biri Tanpınar herhalde.

Evet. Zaten onların izleri yazdıklarım da çıkıyor. Tanpınar dönüp tekrar tekrar okuyabileceğim biri. Oğuz Atay gibi. Başkaları da var. Mesela dün Yusuf Atılgan'ın Aylak Adam'ını tekrar okudum. Zaten zaman geçince unutmuş oluyorum. Kitabı zihnimizde tutamıyoruz. Bir şeyi okuduk bitti diye bir şey yok. Okuma deneyimi bana şunu kazandırdı: Bir kitabı açıp okumaya başladığım anda o kitapla ciddi bir ilişki kurabilir miyim bunu hissediyorum. Kitabın iyi ya da kötü olması değil sorun orada. Zaten iyi kitaplar okuyorum. Seçmişim yıllar içerisinde. Ama o anda onu okumam gerektiğini hissediyorum artık. İki gece önce de Hamlet'i tekrar okudum. Ama niye Macbeth değil de Hamlet? Onu hissediyorum zaten. Okudukça da zaten açılıyor. Garip şeyler de oluyor, mistik diyebileceğim, hiç inanmadığım halde. Tesadüfler... Hamlet'i bitirdim. Şimdi Yusuf Atılgan'ın okuyorum, daha üçüncü, beşinci sayfa da Hamlet çıkıyor karşıma. Bir espri olarak ama var. Benim onları üst üste okuyuşumun kökeninde bir zamanlar ikisini de okumuş olduğum dönemden aklımda kalan bir kayıt olabilir. Zihnim her iki kitapta da Hamlet'le ilgili bir şeyler var olduğunu söylüyor belki. Bilinçsizce. Sezgisel bir boyut kazanıyor böylece. Tabii Aylak Adam'da Hamlet bir espri olarak geçiyor ve bunun çok da bir anlamı yok. Ama aklımda kalmış olabilir. İşte beynimizin içindeki gizli bağlantılar, rüyalardaki gibi, çoğu zaman anlamsız ama kendi içinde bir estetik oluşturuyor. Bu garip bağlantıların etkisiyle bir iz sürer gibi, sanki bilmediğim bir araştırmanın delillerini toplar gibi okuyorum bazen. Ama ne bir araştırma var ortada ne başka bir şey, sadece bir okuma macerası.

Kitabınızda rüyaların ve korkuların önemli bir yeri var. Rüyaların ve korkuların –psikoloji eğitimi de almışsınız- hayatımızda ve edebiyatta nasıl bir ilişkileri var?

Bu konuda son okuduğum bilimsel kitaplarda beni şaşırtan bir şey oldu. Şunu öğrendim mesela: Rüyaların büyük bir çoğunluğu korku içeriğine sahip. İyi, coşkulu, güzel, heyecan verici içeriklerden çok korku, sıkıntı, endişe... Bunlar daha fazla görülüyor rüyalarda. Freud'un; tatmin edilmemiş arzuların giderilmesine yönelik bir alandır rüya, görüşüne biraz ters düşüyor. Tam tersi beklenirdi. Hakikaten de rüyalarda gündelik hayatta arzuladığımız şeyleri görmüyoruz. Tam tersine gündelik hayatımızdaki küçücük sıkıntılar bazen büyüyüp büyüyüp karşımıza çıkıyor. Ya da dönüp dönüp geliyor, lisedeki bir koridor mesela, ondan kurtulamıyoruz. Bütün bunlar; insan zihninin işleyişi, beni ilgilendiren konular. Psikoloji o yüzden okumuştum zaten, hala da okuyorum. Edebiyata da biraz oradan bakıyorum. Edebiyat geniş bir alan, ona her taraftan bakabilirsin. Tarihi perspektiften bakabilirsin, sosyolojik bir açıdan bakabilirsin... Ben daha çok psikoloji ve edebiyat gibi bir yerden bakmayı seviyorum. İnsan zihninin işleyişi ile edebiyat arasındaki ilişki üzerine düşünüyorum. Yazdıklarım bunların çevresinde de dönüyor ya da başka psikolojik durumlar. Psikolojik durum bizim gerçeği algılayışımızı da değiştiriyor. Aynı gerçekliği bambaşka algılayabiliyoruz. Sadece o günkü hislerimiz, beyin kimyamız neyse, -hangi açıdan bakılırsa onları gösteriyor. Bunları edebiyatın içerisinde nasıl tartışabiliriz? Edebiyat bunlara ışık tutabilecek bir yöntem midir? Bunlar hep soru tabii. Çünkü açık bir alan edebiyat.

Bir çok proje üretip ancak bir kısmını gerçekleştirebildiğinizi belirtmişsiniz bir yerde. Bundan sonra nasıl bir kitap projeniz var?

Fikir vermek için şöyle söyleyeyim; şu ana kadar yayınlanmış kitaplarımın sayfa sayısınca sayfa yazıp atmışım.

Yeni kitap yazıyorum. Şu anda yazmayı sürdürdüğüm roman diyebileceğimiz bir kurmaca var. Çalışıyorum, kendime göre bir heyecanla. Diğerlerine pek fazla benzemiyor. Yine de yazma sorunları var. Ama asıl vurgu sanırım insan ilişkilerinde. Babalık meseleleri, aşk... Bunlar üzerinde, ama temel sorunlardan biri zaman. Bu sefer süreklilik değil de belki süreksizlik. Bu kadarını söyleyeyim, daha fazlasını söyleyince heyecanı kalmıyor.

Çok teşekkür ederim.

Ben teşekkür ederim.